

LiBeRtE
yayınları

*Yayla, Oğuz Turan, İletişim, Sosyal Medya ve Toplumsal
Değişim, Ankara: Liberte Yayınları, 1. Baskı, Nisan 2025.*

İletişim, Sosyal Medya ve Toplumsal Değişim

Oğuz Turan Yayla

LiBeRtE

İletişim, Sosyal Medya ve Toplumsal Değişim

Oğuz Turan Yayla

ISBN: 978-605-9823-87-6

Liberte Yayınları® | 268

1. Baskı: Nisan 2025

© 2025, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Yönetmeni: **Özlem Çağlar Yılmaz**

İç Tasarım: **Serpil Koçtürk**

Kapak Tasarımı: **Liberte Yayınları**

Baskı: **Sayfa Basım**

Tevfik İleri Mah. Polat Sk. No:2 Pursaklar / Ankara

Telefon: (312) 394 83 94 | Sertifika No: 77079

LiBeRtE
yayingrubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-posta: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Oğuz Turan Yayla

Yeni Medya, Dijital Televizyon Yayıncılığı, Siyasal İletişim, Medya ve Siyaset başlıklı dersler vermekte olan Yayla, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü, Medya ve İletişim Çalışmaları programında doktora eğitimine devam etmektedir.

Oğuz Turan Yayla, Liberte Yayınları arasından çıkan Eamonn Butler'in yazarı olduğu *Demokrasiye Giriş* (2022), *Ayn Rand: Bir Giriş* (2024) kitaplarının çevirmenliğini yapmış, ayrıca kendisinin *Özgürlüğün Peşinde: Atilla Yayla ile Söyleşi* (2013) kitabı yayınlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Tablo Listesi	3
Şekil Listesi	3
Resim Listesi	3
Kısaltmalar	5
Giriş	7
1 İletişimin Tarihsel Gelişimi	13
1. İletişim Nedir ve Niçin Önemlidir	13
1.1 İletişim Araçları	17
1.2. Analog İletişim Teknolojileri	20
1.2.1 Telgraf	23
1.2.2 Telefon	24
1.2.3 Fotoğraf	27
1.2.4 Sinema	31
1.2.5 Radyo	33
1.2.6 Televizyon	34
1.3 Dijital İletişim Teknolojileri.....	36
1.3.1 İnternet	38
1.3.2 Dijital Mektuplar / E- Posta.....	41
1.4 Mobbilleşme	42
1.5 Hibritleşme	43
2 Toplumsal Ağlaşma	47
2. Dünyanın Birbirine Bağlanması	47

2.1 Analog Doğanlar ve Dijital Doğanlar	51
2.2 Dijital Evrimleşme Dönemi	55
2.2.1 İş Kollarındaki Evrim.....	56
2.2.2 E-Ticaret	57
2.3 Geleneksel Medyanın Dönüşümü	60
3 Yeni İletişim Araçları: Sosyal Medya Ne Kadar Sosyal	67
3. Yeni İletişim Aracı: Sosyal Medyanın Ayak Sesleri	67
3.1 Sosyal Ağların Gelişimi	68
3.1.1 Dijital Çağda Ayrımcılık ve Eşitsizlik.....	79
3.2 Sosyal Medya Sosyal mi Asosyal mi	83
3.2.1 Sosyal Değişim.....	86
3.2.2 Sosyal Medyanın Sosyolojik Yansımaları	93
Sonuç	97
Kaynakça	103

Önsöz

BU KİTAP 2017 YILINDA İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ, Medya ve İletişim Çalışmaları yüksek lisans programı bünyesinde hazırlanan yüksek lisans tezinin günümüz verileri ile harmanlanması suretiyle hazırlanmıştır. Yazıldığı dönem ile şu an içinde bulunduğumuz dönemin sosyal medya yapısının birbirinden bir ölçüde farklı oluşu, çalışmada esaslı bir değişiklik yapmamaktadır. Ana trendler aynıdır.

Sosyal medya platformlarının hem dünyada hem de ülkemizde bilgiyi yayma, manipülasyon ve toplum yönlendirici etkisi çalışmanın yazıldığı tarihte bugünkü kadar baskın değildi. Çalışma o gün ortaya çıkan tablo ile bugün karşılaşılan tablo arasındaki ciddi anlayış ve kullanım farklılıklarına işaret etmekte ve sosyal medyanın gelişimini gözler önüne sermektedir.

Analog teknolojilerden dijital teknolojilere geçişin iletişim alanında yarattığı dönüşümün anlaşılması sosyal medya platformlarının gelişimini anlamak açısından hayati öneme sahiptir. İletişimin klasik araçlardan çıkarak dijitalleşmesi ve internet teknolojisi

ile birlikte toplumun geniş kesimlerine yayılması toplumsal dönüşüm ve değişim sürecinin fitilini ateşlemiştir. Bu dönüşüm süreci, online- offline olma gibi terimlerin ifade ettiği , dijital dünya ile bağlantılı olma ya da analog dünya ile olan bağınyı dijitale taşımayıp offline kalma durumlarını ortaya çıkararak dijital dünyada “ayrımcılık” ya da “ayrıcalık” yaratabilmektedir.

Çalışma tamamlandığı tarih itibariyle 2016-2017 yıllarına ait raporlardan derlenmiş verileri içermektedir. Elbette günümüzdeki veriler o gün elde edilen ve çalışma içinde kullanılan verilere göre farklılık göstermektedir. Çalışmaya daha güncel bazı veriler eklenmiştir. Bu haliyle benzer ve daha geniş çalışmalar için belirli dönem verilerine toplu halde ulaşılabilmesi açısından rehber kaynak görevi görecektir.

Bu vesileyle çalışmada danışmanım olan Prof. Dr. Celalettin Aktaş’a, sonraki tüm süreçlerde bana destek olan sevgili babam Prof. Dr. Atilla Yayla ve annem Safiye Yayla’ya, eşim Dr. Şimal Şahinoğlu Yayla’ya vermiş oldukları destekler için teşekkür etmeyi borç bilirim. Liberte Yayınları’nın yönetici ve çalışanlarına da çok müteşekkirim.

Oğuz Turan Yayla
İstanbul, 27 Şubat 2025

Giriş

●
INSANLAR HİÇBİR YAPAY İLETİŞİM ARACINA İHTİYAÇ DUY-
madan doğarlar. Başka bir deyişle iletişim yetilerine sahip
vücutla dünyaya gelirler. Bunun sebebi, insanların, tabiatları
icabı, hayvanlar gibi ama onlardan daha yoğun biçimde iletişim
ihtiyacı içinde varlıklar olmasıdır. Nitekim, hayat yolunda ilerle-
dikçe doğuştan gelen bu yetileri kullanmaya başlarız ve bir süre
sonra iletişim bizler için ihtiyaçlarımızı karşılamakla sınırlı kal-
mayan bir araç, özellik, nitelik hâline gelir.

Sözlü kültürle başlayan iletişim “teknolojileri” çağlar boyunca
gelişmiştir. Sözlü iletişimden yazılı iletişime, daha sonra hem sö-
zel hem yazılı ve hem de görselliğe dayanan bir iletişim ortamına
doğru evrilmiştir. İletişim, modern zamanların başlangıcıyla bir-
likte zaman ve mekân bağımlılığından kurtulmuştur. Dijitalleş-
meyle beraber, ihtiyaç olmanın ötesine geçerek bir tür alışkanlık
olmuştur. Şüphesiz, iletişimdeki değişimle beraber insanoğlu da
çeşitli değişimler yaşamıştır. Cevap verilmesi için sabır gerektiren
mektuplar kendi devrinde etkin bir iletişim aracıydı. Telgraf ileti-
şime hız kattı. Telefon mesafeleri anlamsızlaştırdı. Ancak, iletişim

teknolojilerinin ıgır açmasını sağlayan en büyük etken İnternet teknolojisinin hayatımıza girmesidir. Bu teknoloji iletişim bakımından sınırları deta tümüyle ortadan kaldırmış ve zaman kavramını ve algılamasını kökten değiştirmiştir.

İletişim teknolojileri insanlığın gelişim tarihinde önemli yer işgal etmektedir. O kadar ki, insanlığın gelişim tarihini aynı zamanda iletişimin gelişim tarihi olarak okumak da mümkündür. Örneğin, analog teknolojilerden dijitale geçiş süreci son birkaç bin yıl içinde insanlığın ve dolayısıyla pek çok şeyin değişim sürecidir. Bu çalışmanın amacı iletişimde analogtan dijitale dönüşüm sürecini, sonra içinde bulunduğumuz dönemin yeni iletişim aracı olan sosyal medyanın bu dönüşümü nasıl etkilendiğini ve ona ne gibi katkılar sağladığını incelemek ve tartışmaktır.

İnternette birlikte değişen iletişim yöntemleri zaman-mekan kırılmasının yanında bir başka önemli gelişmeye daha sebep olmuştur: İnsanlık tarihi boyunca en önemli şey olan bilgiye erişimi çok daha kolay ve ucuz hale getirmiştir. Böylece bilginin dolaşımı hızlanmış ve bilgi akışının hızlanması ve ulaşım yöntemlerinin eşitlenmeyisyle bilgide sınırlılık ve bilgiyi saklama imkânı ortadan kalkmıştır. Bilginin ve dolaşımı ve iletişim bildiğimiz anlamının dışına çıkmıştır. Klasik yöntemler artık modern zamanların ‘pleri’ haline gelmiştir. Eskinin yerini yeni almış ve bu yeniye sosyal medya denmiştir. Sosyal medya hem bilgi akışını yoğunlaştırmış hem de neredeyse tüm insanları bilgi alan konumundan bilgi sağlayıcı konumuna taşımmıştır. Bu durum, şüphesiz ki, insanlık tarihinde bir kırılma noktası teşkil etmektedir.

Sosyal medya günümüzün en yaygın iletişim aracıdır ve aynı zamanda bilginin kontrolsüz bir şekilde dolaştığı “tekinsiz” bir ortamdır. Kontrol mekanizmasının olmadığı ve kimliklerin avatarlara dönüştüğü sosyal medya, niyetleri kötü olan insanlar tarafından,

bilgilerin doğruluğunun veya yanlışlığının ayırdına varamayacak insanları ciddi biçimde tehdit edecek şekilde kullanılmaktadır. Hatta herkesin bir içerik üreticisi konumuna gelmesi başlı başına çeşitli problemler yaratmaktadır. Sansürün, engellemenin, kısıtlamanın yapılamadığı, kimliklerin saklandığı, insanların istediklerini istediği gibi yazıp genellikle sorumluluklarına katlanmadığı, katlanmak istemediği bu ortam toplumun çok hızlı bir şekilde dönüşüm geçirmesini sağladı ve sağlamaktadır. Neredeyse hergün şahit olunan örneklerle sosyal medya kaynaklı vakalarda toplumun nasıl değiştiğine ve nasıl değişebileceğine, yani iletişimdeki büyük yeniliklerin sosyolojik yansımalarına tanıklık etmekteyiz.

Bu çalışmanın yöntemi konunun elverdiği ölçüde teorik ve önemli ölçüde TUIK, ve Wesocial gibi önemli kurumların elde ettiği ampirik bilgiyi ve datayı seçici olarak ve bir yazım planı içinde kullanmaya dayanmaktadır. İlk olarak iletişim alanındaki teorik bakışları kısmen yansıtmak için sınırlı bir literatür taraması yapılmaktadır. Ancak, bununla yetinerek sadece kitabî bir çizgide kalınmamaktadır. Hızla evrilen ve değişen iletişim teknolojileri ve bu teknolojilerin yansımaları, artık günlük yaşamımızın parçası olan somut olaylar, olgular, ortamlar üzerinden iletişim vakasıyla ilgili teorik açıklama ve yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir.

Kuşku yok ki, yüksek lisans tezi olması nedeniyle tevazuyu elde bırakmaması gereken bu çalışmada abartılı kavramsal ve teorik yaratıcılık iddiasında bulunulmamaktadır. Ancak, bu noktayı gözden uzak tutmadan, çalışma içinde dijital eşitsizlik/ayrımcılık adlandırmasıyla küçük bir kavramsal yenilik yapma olanakları, yolları aranmaktadır. Sonuç olarak çalışma teorik bilgiye ve yukarıda sayılan kuruluşların ürünü olan ampirik verilere dayanan bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde iletişimin ne olduğu üzerine durulmaktadır. Daha sonra iletişim teknolojilerinin analogtan dijitalle dönüşümüne ve bunların ortaya çıktıkları toplumların yapısı üzerinde ne gibi değişimlere yol açtığına bakılmaktadır. Aynı zamanda, dönemsel gelişimlerin iç içe geçmesiyle her teknolojinin nasıl kendi mediyumunu yarattığı konusu da ele alınmaktadır. Peşinden teknolojik hibritleşme süreçlerine değinilmekte ve hibritleşmenin iletişim üzerindeki etkisi hakkında fikir yürütülmeye çalışılmaktadır.

İkinci bölümde, tüm dünyayı birbirine bağlayan ağ teknolojinin -yani İnternetin- beşeri alemi nasıl değiştirdiğine, mesafeleri, zamanı ve mekanı nasıl etkisiz hale getirdiğine örnekler üzerinden bakılmaktadır. Bu teknolojilerin insanları bir anlamda sınıflara ayırdığı bir gerçektir. Bu sınıflandırma ayrımcılık ve eşitsizlik konularını da içinde barındırmaktadır. Bu bölümde eski bir olgunun yeni biçimi olarak dijital ayrımcılık/eşitsizlik konusu üzerinde durduktan sonra sosyal değişim ve evrim çağı denen döneme nasıl geçildiği ele alınmaktadır. Şüphesiz, bu değişimler kendiliğinden olan değişimler değildir. Bu yüzden, bu değişim süreçlerinin toplumdaki dinamikleri ve bu dinamiklerin harekete geçmesinde etkili olan faktörler örnekler üzerinden irdelenmektedir. Aynı zamanda, yeni iletişim modellerinin ortaya çıkışına bakılmakta ve gelenekselin yerini alan sosyal medya konusuna giriş yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde, toplumsal bağlam ve teknolojik değişim dinamiklerini irdelemeye devam edilmektedir. İnternet ve sosyal medya kavramlarının hayatımızı değiştiriş biçimi üzerinden bu teknoloji içinde doğmuş olanların kültürel bakımdan daha önceki kuşaklarla anlaşmazlık konusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Enformasyon alma ve paylaşma imkânı veren sosyal med-

ya organlarının bir sosyalleşme aracı mı yoksa bizleri manipüle etmeye yarayan bir silah mı olduğu hakkında değerlendirmeler yapıldıktan sonra bu yeni dönemin yaşamak üzerine mi yoksa paylaşmak üzerine mi kurulu olduğu sorusuna cevap aranmaktadır. Aslında bizi sosyalleştirdiği söylenen sosyal medyanın bizi gerçekten sosyalleştirdiği mi yoksa hepimizi bağımlılaştırarak asosyal bireyler haline mi getirdiği üzerine tartışılmaktadır. Bu bölümde son olarak sosyal medyanın insanların davranışlarında ve toplumların sosyolojisinde ne gibi değişimler yarattığı ve bu değişimlerin hayatlarımızı nasıl etkilediği kavranmaya çalışılmaktadır. Sosyallik kavramının dijital dünyada da varlık sürdürdüğü ve var olan sosyalliğimizin dijital dünyaya da taşındığı düşüncesi üzerinde durulmaktadır.

Sonuç bölümünde çalışmanın kısa bir özeti sunulduktan sonra her üç bölümünde sunulan bilgilere ve yapılan tespit ve çözümlemelere dayanarak iletişim teknolojilerindeki ve araçlarındaki değişiklik ve gelişmelerin, sosyal değişim ve insanın sosyalliği üzerindeki etkileri hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. İletişim yöntemleri ve araçlarındaki değişimin kaçınılmaz olarak sosyalleşme üzerinde tesirleri olmakla beraber, bu konudaki yorumlarda ihtiyatlı olmanın gereğine ve yararına dâişaret edilmektedir.